

EL PAPER DE LES INSTITUCIONS ACADÈMIQUES CATALANES. DE LES ACADÈMIES IL·LUSTRADES A L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS I LES SEVES SOCIETATS FILIALS

JOSEP M. CAMARASA

Servei de Planificació de l'Entorn Natural. Direcció General de Patrimoni Natural i Medi Físic. Departament de Medi Ambient. Generalitat de Catalunya

Adreça: Servei de Planificació de l'Entorn Natural. Direcció General de Patrimoni Natural i Medi Físic. Departament de Medi Ambient. Generalitat de Catalunya. Av. de la Diagonal, 523-525. 08029 Barcelona.

Adreça electrònica: wcamarasa@correu.gencat.es

RESUM

Es fa un breu repàs històric dels mitjans emprats, els públics perseguits i l'abast assolit en la difusió de la ciència per les institucions acadèmiques catalanes des de la fundació de les primeres acadèmies a mitjan segle XVIII fins ara. Se'n constata la insuficiència de mitjans i les condicions socials i polítiques adverses durant una part considerable d'aquest període, així com el dinamisme escàs i la limitació voluntària de públic de moltes d'aquestes acadèmies. Això n'explicaria el limitat ressò fins a períodes recents, encara que també s'assenyalen algunes excepcions a la tendència general que han permès eixamplar l'abast de la difusió de la ciència des de determinades institucions acadèmiques.

Paraules clau: acadèmia / comunicació científica / publicació.

SUMMARY

Role of Catalan academic institutions. From illustration academies to Institute of Catalan Studies and its societies.

A short revision is given of the means employed, the audience aimed at and the extent reached in science dissemination by Catalan academic institutions since the foundation of the first Academies in the mid-XVIII century to present. The author notes the insufficient resources of these institutions and the adverse social and political conditions over a considerable extent of this period, and also their poor dynamism and their voluntary restrictions about the kind of audience pursued. All that could explain the short echo obtained until very recent periods, despite of some exception to the general tendency, which has

permitted a broader extent of science dissemination from some of these academic institutions.

Keywords: academy / scientific / communication / publication.

INTRODUCCIÓ

En aquesta nota breu entendrem per *institucions acadèmiques* les entitats, creades pels poders públics o pel lliure acord associatiu dels seus fundadors, que tenen com a finalitat primordial el conreu i l'estímul de la ciència i la comunicació del saber, en primer lloc entre els seus membres, però també d'aquests cap a la comunitat científica i cap a la societat en general. No incloem, doncs, en aquest concepte, les universitats ni altres centres d'ensenyament superior que, encara que tenen també entre les seves finalitats les assenyalades, es dediquen primordialment a l'ensenyament formal dels coneixements de nivell superior i lliuren títols que capaciten els seus posseïdors per a exercir determinades professions.

Les acadèmies, tal com les entenem avui, neixen a la Itàlia renaixentista però els seus models més acabats i que han perviscut fins avui són els de la Royal Society anglesa i la de l'Académie des Sciences de París, totes dues producte inequívoc de la revolució científica del segle XVII, encara que d'orígens radicalment diferents. La primera va ser una iniciativa d'un grup privat d'homes de ciència sense un estatus definit que buscaven la protecció reial per a les seves activitats. La segona va ser una iniciativa reial que buscava els homes de ciència més preparats del seu reialme per crear una institució d'alta cultura científica que satisfés les necessitats de l'Estat en aquest camp. A més, amb aquestes institucions es pot dir que comença la disseminació, més enllà dels cercles estrictament científics, de les recerques conduïdes per científics capdavanters. En particular les *Philosophical Transactions* de la Royal Society

compleixen aquest paper i el mateix fan les *Mémoires de l'Académie Royale des Sciences* de París, a les quals surt ben aviat un competidor, les *Mémoires de Trevoux*, editades pels jesuïtes en aquesta localitat propera a Lió. Certament, es tracta d'una difusió limitada, com limitat era el nombre de possibles lectors, però, en uns moments d'avidesa pels nous coneixements, ajuda a ampliar el cercle dels *curiosos* o *dilettanti*, fins llavors restringits a xarxes privades de correspondències i intercanvis d'exemplars, de descripcions d'experiments i de llibres.

Al segle XVIII, les acadèmies del model anglès i del francès proliferaren arreu d'Europa i fins i tot als Estats Units i se'n crearen no solament en els grans centres urbans, on radicava el poder polític o les grans universitats, sinó també en ciutats menors que, de vegades, ni tan sols disposaven de centres universitaris. Apareix un nou model de fundació d'acadèmies, el de la iniciativa dels *notables* locals a la qual s'adhereixen i fan seva els *notables* universitaris o, almenys, els professionals (metges, apotecaris, enginyers, arquitectes, militars, marins) amb formació científica més o menys aprofundida.

LES ACADEMIES BARCELONINES I LES SEVES PUBLICACIONS

El cas de Barcelona, al segle XVIII, presenta una certa singularitat. Al començament del segle disposa d'uns estudis generals i durant uns anys (1705-1711), encara que sigui en condicions més aviat precàries a causa de la guerra, és cort reial i ciutat cosmopolita,

per la qual passen desenes de curiosos. En aquella època es crea la Reial Acadèmia de Bones Lletres i trobem traces d'un embrió d'acadèmia de ciències en les reunions científiques que s'aplegaven a la rebotiga de l'apotecari Jaume Salvador. La desfeta de 1714 frustra aquesta arrencada i retarda mig segle la implantació de cap acadèmia de caire científic. Seria precisament a la rebotiga d'un altre apotecari, Joan Sala, on es van fer (1764) les primeres reunions de la Conferència Físico-matemàtica Experimental que prefigurava la posterior Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona. Pels mateixos anys (1770), a iniciativa d'un grup de metges es va crear també l'Acadèmia Mèdico-pràctica de Barcelona, que més tard seria la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona. El més remarcable de la singularitat barcelonina consistia en el fet que, pel seu origen, tant la Reial Acadèmia de Ciències i Arts com la de Medicina van seguir més aviat el model de la Royal Society, però després, en el seu desenvolupament al llarg dels segles XIX i XX, es van acostar més al model d'acadèmia provincial francesa, molt lligada als interessos dels *notables* locals i universitaris.

En tot cas, aquestes acadèmies barcelonines del segle XVIII no feien encara comunicació científica extramurs de les seves reunions. Només una d'aquestes a l'any, la inaugural, més teatral i solemne que científica, era pública, i les memòries presentades pels acadèmics generalment no es publicaven si no era que l'autor ho fes pel seu compte i pagant les despeses. La Reial Acadèmia de Medicina no va publicar un primer volum de memòries fins a 1798, mentre que les publicacions de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts no van arrencar fins ben entrat el segle XIX. En realitat, la primera publicació periòdica de caràcter científicotècnic impresa a Catalunya no va ser obra de les acadèmies sinó de la Junta de Comerç que, de 1815 a 1821, va publicar unes *Memorias de Agricultura y*

Artes, sota la direcció de tres dels professors de les seves escoles: Joan Francesc Bahí, Francesc Carbonell i Francesc Sampons.

Les acadèmies, d'altra banda, passaren anys crítics a l'inici del segle XIX. Encara no s'havien acabat de refer del tràngol dels anys de l'ocupació napoleònica, que ja es trobaven amenaçades de desaparició per la política repressiva de Ferran VII que, durant l'anomenada *ominosa dècada* (1823-1833), les arribà a suprimir. Això, i els limitats recursos de les acadèmies barcelonines, explica la manca de publicacions regulars fins ben avançat el segle. En certa mesura, el *Diario de Barcelona* i altres publicacions periòdiques de la ciutat dedicaven força atenció a les activitats de les acadèmies, fins al punt de publicar senceres o resumides algunes de les memòries presentades a les seves sessions i suplien així les mancances d'aquestes institucions pel que fa a la divulgació més enllà dels murs dels seus locals. De 1840 a 1843 només va aparèixer el *Boletín de la Academia de Ciencias Naturales y Artes*, i fins gairebé mig segle més tard, el 1892, no va reaparèixer amb el títol de *Boletín de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*. Aquests butlletins eren publicacions pensades per als acadèmics i per a fer intercanvi amb altres institucions similars més que no per a divulgar-los a un públic ampli. Les *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, que també començaren a aparèixer el 1892, han consolidat, en la seva continuïtat fins avui, aquest caràcter de publicació eminentment científica, sense concessions a la vulgarització ni a la informació. Pel que fa a l'Acadèmia de Medicina, tot i la precoç publicació de 1798, posteriorment es limità a publicar discursos d'entrada, algun informe o dictamen i poca cosa més, fins que, a partir de 1915, començaren a aparèixer els *Anales de Medicina y Cirugía*, d'un caràcter semblant al de les *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*.

LA NOVA SOCIABILITAT CIENTÍFICA DEL FINAL DEL SEGLE XIX I EL COMENÇAMENT DEL SEGLE XX

A partir del darrer terç del segle XIX, davant de la inoperància de les institucions acadèmiques i universitàries, hi hagué un cert auge d'una nova sociabilitat científica, sovint més especialitzada que la que expressaven les acadèmies, i aparegueren entitats amb pretensions acadèmiques, sobretot en l'àmbit de les professions sanitàries. Moltes tingueren una durada curta i una activitat escassa, però algunes han mantingut una certa continuïtat i mereixen un comentari específic. En el camp medicobiològic, l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques, i en el de les ciències físicomatemàtiques, la Societat Astronòmica de Barcelona i la Societat Astronòmica d'Espanya i Amèrica.

En particular, en els seus primers anys, el més remarcable de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques era la seva insistència en el treball de laboratori, amb l'organització de cursets pràctics. Tanmateix, la sobrea-bundància de revistes mèdiques ja existents i la precarietat econòmica no li permeteren donar continuïtat a l'esforç d'editar una publicació pròpia fins que el 1907 començaren a publicar-se els *Annals de Medicina*, amb el subtítol de *Butlletí de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques*, publicació que, amb diversos canvis de nom i també períodes de canvi de llengua forçat, ha arribat fins als nostres dies. El seu contingut era el que avui inclou una revista científica (amb articles originals, cròniques i comentaris, revista de revistes, etc.) però amb un fort component divulgatiu, al si de la professió mèdica, dels avenços més recents de la recerca i de la clínica per a posar-los a l'abast del metge pràctic i fomentar la comunicació entre professionals de la mateixa especialitat o els intercanvis entre els d'especialitats diferents.

En canvi, les societats astronòmiques, aten-

nent a la seva composició, que donava àmplia cabuda als observadors aficionats, tenien un caire més divulgatiu i vulgaritzador, no solament de l'observació dels astres, ans també de la meteorologia i la geofísica. La Societat Astronòmica de Barcelona, impulsada principalment per Eduard Fontserè, publicà un butlletí, de 1911 a 1921, amb un contingut eclèctic d'assaigs científics, articles de vulgarització, dades d'observacions dels socis, informació local i mundial i resums de les observacions de la xarxa pluviomètrica organitzada per la Societat. La disminució del nombre de socis impossibilità el manteniment dels serveis assumits en l'entusiasme fundacional i la societat hagué d'anar-los cedint a altres entitats susceptibles d'aprofitar-los dignament. En concret, la xarxa pluviomètrica s'integrà el 1921 al Servei Meteorològic de Catalunya que havia engegat la Mancomunitat. Més duradora ha estat la Societat Astronòmica d'Espanya i Amèrica, amb les seves publicacions divulgatives.

L'ACTUACIÓ DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS I DE LES SEVES FILIALS

Una altra d'aquestes entitats creades en el pas del segle XIX al XX és la Institució Catalana d'Història Natural. Encara que nasqué en un context que l'acostaria a altres entitats coetànies de caràcter excursionista (en totes les quals, cal no oblidar-ho, hi ha hagut tradicionalment un gran interès per les ciències de la natura i han donat cabuda en les seves publicacions a bastants articles i fins i tot a llibres de caràcter científic), a partir de 1917 adoptà el caràcter de societat filial de l'Institut d'Estudis Catalans. Per això és preferible tractar el seu paper en la difusió de la ciència conjuntament amb el de l'IEC i les seves altres filials científiques.

En realitat, la primera publicació periòdi-

ca apareguda en català d'una entitat dedicada estatutàriament a la ciència ha estat el *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*. No sense interrupcions forçades (de 1936 a 1949 i d'aquesta data fins a 1973), el *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural* ha mantingut la seva continuïtat des de gener de 1901 fins avui. Com el títol ja indica, al començament era purament l'òrgan de comunicació entre els membres de la Institució, però ben aviat, sense adonar-se'n, passà a esdevenir l'instrument d'intercanvi amb altres entitats amb objectius similars i, per tant, també un mitjà de publicitar les activitats de l'entitat i les troballes dels seus socis. El fet que aquests fossin majoritàriament aficionats facilitava que el llenguatge fos molt planer i que qualsevol soci, per modestes que fossin les seves troballes o observacions, es veiés amb cor de reflectir-les-hi. És així com es poden trobar junts en el mateix volum, i fins en el mateix fascicle mensual del *Butlletí*, articles científics molt seriosos, fins i tot amb descripcions d'espècies noves, a càrrec de l'entomòleg Longí Navàs o del botànic Carlos Pau (l'un i l'altre, per cert, en castellà, tot i que la revista es publicava bàsicament en català) al costat d'observacions de curiositats del comportament d'animals de gàbia o d'anomalies en la morfologia d'una fulla o d'un fruit. Fins al juny de 1936, el *Butlletí* apareixia en forma de fascicles mensuals o bimensuals (en alguns períodes trimestrals), que recollien, juntament amb treballs originals i recensions, la crònica de la vida social de la Institució. Deixant de banda el volum 37, publicat en la clandestinitat el 1949 per celebrar el cinquantenari de l'entitat, l'edició del *Butlletí*, ara ja amb periodicitat irregular, no es reprengué fins a 1974. Els primers temps d'aquesta represa era una revista científica més, adreçada als especialistes de cada branca d'aquesta història natural, amb tres sèries diferenciades: botànica, zoològica i geològica. Així es mantingué fins al número 61, apa-

regut el 1994 (amb l'excepció del volum 50, que es dedicà a la història de la història natural als Països Catalans [Camarasa, 2000]). A partir del volum 61 i fins avui la seva presentació és més la d'una revista d'alta divulgació adreçada a un públic més ampli que el dels mers especialistes, amb seccions dedicades a la presentació de metodologies de treball («Ofici de Naturalista») o de troballes o estudis d'interès per als especialistes («Gea, flora et fauna»), però també articles sobre temes polèmics («Lletres de batalla») o sobre espècies o espais amenaçats («SOS, SOS»). Però la manca d'un sistema de distribució alternatiu a la tramesa als socis i els intercanvis amb altres institucions en manté la difusió molt restringida.

El 1911 apareixien els *Annals de l'Institut de Ciències* (després Secció de Ciències) de l'Institut d'Estudis Catalans. La publicació, concebuda per Eugeni d'Ors primordialment com a instrument de propaganda de l'Institut d'Estudis Catalans tot just creat, resultà a la pràctica més pretensiosa que útil, encara que, com assenyalen Roca i Cassas (1995, pàg. 40), se li ha de reconèixer el mèrit d'haver estat la primera veritable revista d'alta divulgació sortida de les nostres entitats acadèmiques i encara avui no superada. Patí de la indefinició del possible públic a qui suposadament s'adreçava. En teoria aquest públic era tota l'elit cultural catalana de l'època i les entitats acadèmiques amb les quals es pretenia mantenir intercanvi. La realitat, però, era que aquesta elit no llegia en català i que els intercanvis eren minsos. A la pràctica, la presentació de la publicació la feia poc assequible als seus hipotètics lectors científics o simplement amb prou curiositat intel·lectual per a interessar-se per la ciència, i anava més aviat orientada a deixar bocabadats els diputats que votaven els pressupostos de la Diputació de Barcelona (que tampoc no llegien en català) amb la qualitat de la feina que feia

l'Institut d'Estudis Catalans. Els primers fascicles publicats contenien articles de recerca originals d'autors tan catalans com estrangers, ressenyes, recensions de llibres, descripció de continguts de revistes científiques estrangeres de prestigi i recensió d'alguns dels articles més significatius en els fronts de la recerca del moment. A partir de 1916 deixà de publicar cròniques d'esdeveniments, i ressenyes bibliogràfiques i de congressos i es limità a publicar articles llargs, tònica que ha mantingut en les etapes posteriors fins avui, fins i tot en alguns casos s'ha publicat una única monografia (Roca i Casassas, 1995, pàg. 16-17).

Molt diferent dels models precedents seria el model que prendria en les seves publicacions, a partir de 1913, la tot just acabada de crear Societat Catalana de Biologia (llavors Societat de Biologia de Barcelona). Els *Treballs de la Societat de Biologia* introdueixen un model híbrid entre el *Comptes Rendus* de la Société de Biologie de París, en la qual s'emmirallava la de Barcelona, i el model de revista d'alta cultura que Eugeni d'Ors havia volgut fer amb els *Anuaris* de la Secció de Ciències de l'IEC. No anava adreçada a un públic ampli sinó primordialment a un públic d'especialistes, sense excloure'n una certa difusió en un cercle una mica més extens, en consonància amb la concepció elitista que la Societat es feia de si mateixa en els seus orígens. Cal no oblidar, en efecte, que els primers estatuts de la Societat Catalana de Biologia en feien una societat d'excel·lència, amb *numerus clausus* de numeraris i fortes exigències envers els membres, tant numeraris com agregats. Cap vel·leïtat, doncs, de vulgarització de la ciència, sinó esforç de rigor per a expressar en català la ciència del més alt nivell possible.

Perquè tampoc no hem d'oblidar que en aquell context de començament del segle xx el paper de les institucions acadèmiques catalanes era més el de difondre la llengua

que el de difondre la ciència. Introduir el català en l'ús científic era un objectiu més primordial que difondre els coneixements científics entre un públic ampli. Es tractava més de convèncer els mateixos científics de les capacitats expressives del català que d'emprar-les per a adreçar-se a uns lectors de moment encara inexistents, perquè el públic interessat per la vulgarització científica i tècnica trobava la seva lectura en les relativament nombroses col·leccions d'aquesta temàtica que publicaven, en castellà, diverses editorials, la majoria de línia política afí als plantejaments republicans i anarquistes, a les antípodes, doncs, de la força política dominant en aquell moment en el catalanisme, que era la Lliga Regionalista. En tot cas, a diferència dels *Annals* de l'Institut de Ciències, el *Treballs de la Societat de Biologia* sí que tenien uns destinataris clars; en primer lloc, els mateixos membres de la Societat i els seus corresponsals; en segon lloc, els de les societats agermanades, començant per la de París, que publicava en els seus *Comptes Rendus* resums traduïts al francès dels treballs publicats per la Societat de Biologia de Barcelona i els feia accessibles a un públic internacional que, eventualment, podia interessar-se per algun de concret i demanar-ne una separata o el volum sencer on aparegués. Finalment tot el col·lectiu de metges i biòlegs catalans que volgués conèixer de primera mà les recerques més capdavanteres que es feien a Catalunya en aquell moment en l'àmbit biomèdic. La sèrie dels *Treballs* es publicà, amb un ritme desigual, des de 1913 fins a 1937 (Alsina, 1963) i ha estat represa a partir de 1963, també sense periodicitat fixa (Camarasa i Cornudella, 1983), amb el nou encapçalament de *Treballs de la Societat Catalana de Biologia*. Al començament d'aquesta represa tractà de seguir el model anterior a la Guerra Civil de 1936-1939, publicant els textos de les comunicacions presentades a

les sessions científiques. A partir del volum 46, aparegut el 1995, el plantejament ha estat un altre, que és el que s'ha mantingut fins avui: volums monogràfics, amb inclusió d'informacions sobre les activitats dutes a terme durant el curs acadèmic precedent i d'alguna de les conferències o comunicacions presentades, principalment de les corresponents a les sessions inaugurals.

El model dels primers *Treballs de la Societat de Biologia* va servir inicialment de model per als *Treballs de la Institució Catalana d'Història Natural*, que aquesta entitat començà a publicar el 1916, com a primer resultat tangible de les negociacions d'aquesta entitat amb l'Institut d'Estudis Catalans per a integrar-se en l'estructura d'aquest com a filial. En la seva primera etapa, va ser una publicació de durada curta (de l'estiu de 1916 a la tardor de 1923), ja que només n'aparegueren sis volums, els corresponents als anys 1915 a 1918 i als biennis 1919-1920 i 1921-1922. Recollia articles més extensos, generalment de caràcter més teòric o monogràfic, que els que es publicaven al *Butlletí*. Se n'ha reprès la publicació el 1976, amb el caràcter de publicacions monogràfiques però sovint pluridisciplinàries, com ara l'estudi, des de diferents perspectives, dels sistemes naturals d'una àrea determinada (illa de Cabrera, delta de l'Ebre, aiguamolls de l'Empordà).

L'aparició de noves filials científiques de l'Institut d'Estudis Catalans, primer als anys trenta (Societat Catalana de Geografia, Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques), i posteriorment als vuitanta (desdoblament per especialitats de la segona societat, creació de diverses societats de ciències socials, de la Societat Catalana d'Ordenació del Territori i de la Institució Catalana d'Estudis Agraris), no ha aportat gaires novetats en l'aspecte de la difusió de la ciència, que en general s'ha limitat al si del col·lectiu d'estudiosos i d'ensenyants de l'especialitat de cada filial, no

més algunes de les quals, com la Societat Catalana d'Ordenació del Territori, tenen un caràcter clarament interdisciplinari.

Sí que ha estat un plantejament completament nou, en canvi, les publicacions d'una entitat acadèmica catalana, el del *Llibre Blanc de la Gestió de la Natura als Països Catalans*, publicat el 1976 per la Institució Catalana d'Història Natural (ICHN) i reeditat i actualitzat el 1988, en coedició amb una editorial comercial. Ens trobem, en aquest cas, amb un llibre d'una alta divulgació però que posa a l'abast d'un públic ampli la informació més rellevant per a enfocar una política territorial compatible amb el que avui s'anomena *desenvolupament sostenible*, tant pel que fa al fonament teòric (una introducció esplèndida de Ramon Margalef) com per al diagnòstic dels aspectes i les localitats problemàtics. El fet de ser coeditat amb una editorial comercial li ha obert les portes a un sistema eficaç de distribució, cosa que, juntament amb l'interès públic pel tema, ha facilitat que se n'exhaurissin dues edicions.

És clar que la difusió de la ciència, en el cas d'aquestes entitats, no s'ha limitat a les publicacions, ja que el ventall de les activitats de la majoria d'aquestes entitats és molt més variat. Des de l'organització de seccions especialitzades per a facilitar la comunicació entre els seus membres amb àmbits de recerca més afins (Societat Catalana de Biologia), fins a excursions col·lectives per a conèixer directament, en companyia d'experts, diferents espais d'interès per unes o altres raons (Institució Catalana d'Història Natural, Societat Catalana de Geografia, Societat Catalana d'Ordenació del Territori). Des de cursos breus amb especialistes internacionals (totes les filials, amb finançament de la CIRIT), fins a col·loquis o debats sobre temes d'actualitat o de particular interès. Moltes d'aquestes activitats van adreçades només a la difusió en col·lectius relativa-

ment limitats d'especialistes, però d'altres obren el seu ventall de destinataris ben enllà de l'estricta entitat acadèmica, amb particular rellevància de les que van adreçades als estudiants de les respectives especialitats de cada entitat.

CONCLUSIONS

L'aportació de les institucions acadèmiques catalanes a la comunicació científica ha tingut una relativa eficàcia entre els mateixos científics gràcies a la interdisciplinarietat de la majoria d'aquestes institucions, però en molt pocs casos ha assolit una projecció en un públic més ampli perquè, en general, no han considerat que aquest figurés entre els seus objectius. Sols en el darrer quart del segle XX aquesta situació s'ha transformat una mica; primer als anys setanta, en reprendre la continuïtat de les seves activitats i publicacions la majoria de les filials de l'Institut d'Estudis Catalans (presa que, en el cas de la Societat Catalana de Biologia ja s'havia produït als seixanta); posteriorment als noranta, durant els quals algunes institucions acadèmiques catalanes, més enllà del pur manteniment de la continuïtat d'activitats i publicacions, han tractat de renovar-les tant en continguts com en orientació. Però fins i tot en aquests casos la manca d'una infraestructura de distribució adequada ha frustrat l'ampliació de la difusió de les publicacions d'aquestes entitats. Només quan s'ha practicat una política de coedició amb alguna editorial que disposés d'aquella infraestructura s'han obtingut millors resultats.

BIBLIOGRAFIA

- ALSINA I BOFILL, J. (1963). «Prefaci». *Treb. Soc. Cat. Biol.*, vol. 18, pàg. 5-9.
- CAMARASA, J. M. (2000). *Cent anys de passió per la natura. Una història de la Institució Catalana d'Història Natural*. Barcelona: ICHN.
- CAMARASA, J. M.; LL. CORNUDELLA (1983). «En començar la tercera època dels *Treballs de la Societat Catalana de Biologia*». *Treb. Soc. Cat. Biol.*, vol. 35, pàg. 7-14.
- CASASSAS, O. (1970). *La medicina catalana del segle xx*. Barcelona: Edicions 62.
- GALÍ, A. (1986a). *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya (1900-1936)*. Llibre XVI: Acadèmies i societats científiques. Barcelona: Fundació A. G.
- (1986b). *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya (1900-1936)*. Llibre XVII: Institut d'Estudis Catalans. Barcelona: Fundació A. G.
- ROCA I ROSELL, A. (1999). «Las sociedades científicas del IEC: asociacionismo e investigación científica». *Arbor*, núm. 641, pàg. 61-75.
- ROCA I ROSELL, A.; E. CASASSAS I SIMÓ (1995). «Els primers 100 números dels *Arxius de les Seccions de Ciències*». *Arxius de les Seccions de Ciències*, núm. 100, pàg. 9-40.

RESSENYA CURRICULAR

Josep M. Camarasa va néixer a Barcelona l'any 1946. És biòleg i historiador de la ciència i expert en planificació territorial, principalment aplicada a la gestió del patrimoni natural, camp en el qual treballa actualment al Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya. També ha codirigit, amb Ramon Folch, els onze volums de la sèrie «Biosfera». En el camp de la història de la ciència ha publicat, entre d'altres, els llibres *Botànica i botànics dels Països Catalans* (1989) i *Cent anys de passió per la natura. Una història de la Institució Catalana d'Història Natural* (2000).